

Rehan Nişanyan Janas: Zarif Olmayan Yıllar: Rumkale’li Nerses Şınorhali’nin “Urfa Ağıtı”

Posted on 18/11/2016

Kla’lı Nerses Şınorhali (Aziz Nerses Klayetsi) (1102-1173) ok, kılıç ve katapult sesleri arasında duygulandırıcı bir ağıt şiir, birçok düzyazı ve yüzden fazla ilahi yaratmış. Çağdaşları kendisine “zarif” diye çevirebileceğimiz “şınorhali” lakabını vermiş, hem mısralarının zerafetinden hem de birleştirici, barıştırmacı kimliğinden dolayı. Ancak yaşadığı yer ve zamanda barışa pek yer yoktu; diyalog çabaları sadece Bizans kilisesi ve Ermeni prensleri ile kısıtlıdır. Nerses, kiliseleri birleştirme öngörüsüyle, Bizans imparatorunu müzakereye ikna eder, ama uzlaşmayı başaramaz. Kavgalı Ermeni prenslerini ise barıştırmayı becerir. Urfa’yı kuşatan Musul ve Halep atabeyi İmadeddin Zengi’ye, ondan önce Ani ve Vağarşapat’ı alan Selçuklulara, kuşatmaya gelen İsmaililere ise sadece lanet eder.

Fırat kıyısındaki Rumkale’de doğan Nerses, 1144’de Urfa düşerken Dzovk’da, Ermeni patriklik merkezinde piskopostur; abisi Krikor III ise patrik. (Dzovk bugünkü Elazığ, Siverek’te Hazar Gölü içinde). Kaçıp kurtulanlardan dinler Urfa’nın düşüşünü, Alp Arslan’ın daha önce kuşatıp alamadığı şehri Zengi’nin feth edişini. Nerses acı ve feryatlarla dolu, 1070 beyitlik bir şiir kaleme alır: *Vohb Yetesyoy (Ողբ Եդեսիոյ)*, Yetesyoy/Edessa, yani Urfa’nın Ağıtı. (1827 Tiflis ve 1828 Paris baskıları internette var.)

Şiirde Yetesya Urhay şehri ölen çocuklarının matemini tutan dul ve yetim bir kadındır; saçlarını yolar, göğsüne taşla vurur, gözyaşları nehir gibi akar (s.21). Feryatlarını Roma'nın, Bizans'ın, kızkardeş şehri Antakya'nın duymasını ister; seksen sene önce aynı acıları yaşamış olan Ani ve Vağarşapat şehirlerinden teselli umar. Yetesya, kuşatmayı tasvir eder, sayısız cesedlerden (s.18), “kanımıza susamış olan amansız ve kanunsuz kılıçtan,” talandan, Zengi amiranın savaş tekniklerinden bahseder; halkın iç kaleye sığınmaya çalışırken izdihamda boğulduğunu anlatır. Üzgün kadın eski mutlu günleri özler, büyük Hayk'ın şanını, Abgar Krallığını nostalji ile anar; ‘dostlarla şarap paylaştığımız, tatlı müzik ve şarkı dolu günler nerde’ (s.11) diye hayıflanır. Ancak Yetesya gelecekte yine de umutludur ve Frenklerin gelip kendilerini kurtarmasını bekler (s.99).

Frenkler gelmez. Urfa'nın Haçlı kontu Joscelin II o sırada ordusu ile birlikte Tilbaşar'dadır. (Gaziantep'in Oğuzeli ilçesinde). Ordusu zayıf olduğu için Antakya ve Kudüs Haçlılarından takviye bekler, beyhude. 1099'da Boulonge'lu Baldwin Antakya'ya giden ikinci Haçlı ordusundan ayrılıp Tilbaşar'ı almıştı. O sırada Urfa'nın yöneticisi olan, Bizans kilisesine mensup Toros adlı bir Ermeni, Baldwin'i Urfa'ya davet eder. Sonrasında Toros öldürülür ve Baldwin Urfa kontluğunu kurar. Sonraki üçüncü Haçlı dalgası da Urfa'yı geri almaz.

Nerses'in çağdaşı, Kudüs devletinin Tyre (bugünkü Lübnan'ın Sur kenti) başpiskoposu olan tarihçi Tyre'lı William, Latinlerin Urfa'da pek yaşamadığını ve şehrin savunmasını iyi ücret ödemedikleri paralı askerlere bıraktıklarını yazar. William, Urfa halkının Süryani ve Ermeni'lerden oluştuğunu, bunların savaşçı olmadıklarını, silah kullanmayı pek bilmediklerini ve sadece ticaret yapmaya alışık olduklarını yazar.[\[1\]](#)

İmadeddin Zengi (1087 Halep-1146 Şam) ise güçlü bir asker. Büyük Selçukluların Basra valisi iken, 1225'te Abbasi halifesinin isyanını bastırmakla görevlendirilir. Halife ordusunu yener, ve bundan dolayı sultan Murat II kendisine Musul atabeyliğini, daha sonra da Halep atabeyliğini verir. Görece özerkleşen İmadeddin, Zengi hanedanını başlatır. Nerses, Yetesya'nın ağzından Zengi'ye sayfalar dolusu lanet yağdırır, örneğin “Dolu yağdıran kara

bulutlar seni meyvesiz bıraksın” (s.84) gibi.

Kla’lı Nerses 1166’da abisi yerine patrik olur; patriklik bu arada Kla’ya, yani Hromkla, diğer bir deyişle Rumkale’ye taşınmıştır. Kalanlar hayata devam eder. Bazıları dua eder, bazıları, günah işlediğimiz için bunlar başımıza geldi, der. Müzisyen olarak da bilinen Nerses, klasik müzikten daha klasik ilahiler besteler. (Youtube’da dinlenebilir). Urfa’lı tüccarlar ise işlerinin başına döndüler mi acaba?

[1] William of Tyre, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, XIV, 4-5, *Patrologia Latina* 201, 642-45, çeviren James Brudage, *The Crusades: A Documentary History* (Milwaukee, WI: Marquette University Press, 1962), 79-82